

Bazeni nekdanje Tovarne sladkorja v Ormožu - DOPPS-ov tretji naravni rezervat

// Damijan Denac

Na območju bazenov za odpadne vode, ki so delovali kot čistilne naprave, sta s skupnimi naporji DOPPS in TSO v minulih letih nastala žarišče ptičje biodiverzitete v Sloveniji in pomembno jedro Natura 2000 območja Drava. Omogočili smo gnezdenje več močno ogroženim vrstam ptic v Sloveniji in Evropi, ustvarili optimalne razmere za tisoče vodnih ptic, ki so tu na selitvi nabirale novih moči, in tako dokazali, kako pomembno in uspešno je lahko sodelovanje med varstvom narave in industrijo. Po reformi sladkornega sektorja v EU in sprejeti odločitvi o zaprtju TSO je obstoj bazenov in njihove veličastne narave za hip obvisel na nitki. A ne v resnici, saj sta se vnovič pokazali naša skupna želja in vizija, da območje bazenov ohranimo kot naravni rezervat z naravovarstveno, izobraževalno in raziskovalno vlogo.

Območje, zgodovina in trenutne razmere

Bazeni za odpadne vode nekdanje Tovarne sladkorja Ormož d.d. (v nadaljevanju bazeni TSO) ležijo v poplavnem območju reke Drave ob Ormoškem jezeru, okoli 500 metrov južno od naselja Frankovci in v bližini mesta Ormož. Sestavlja jih sedem bazenov skupne površine 38,67 ha, ločenih z nasipi: saturacijski, dva zemeljska in štirje vodni bazeni. Celotno območje bazenov TSO, ki vključuje tudi ostanke poplavnega gozda, kmetijska zemljišča in nasute površine, meri 54,96 ha. Na območju bazenov smo bili ornitologi, člani DOPPS, aktivni vse od njihovega nastanka – kot izvajalci kontinuiranega monitoringa ptic od leta 1979 in kot naravovarstveniki, ki smo s številnimi akcijami (postavitve gnezditvenih splavov) in intervenci-

jami (določitev režima košnje, prilagajanje gladin vode v bazenih gnezdenju ptic) v sodelovanju z zaposlenimi iz TSO z upravljanjem povečali naravovarstveno vrednost območja. Vzporedno z našim delom na tem območju smo v preteklih letih vzpostavili komunikacijo in medsebojno zaupanje z lastniki TSO, utemeljenima v skupni skrbi za naravno dediščino. To zaupanje se je v končni fazi pokazalo z brezplačnim prenosom lastništva s strani večinskega delničarja TSO, družbe COSUN, DOPPS-u, ki smo ga svečano opravili 2. marca 2010 v Grand hotelu Union v Ljubljani. Šlo je za prvo takšno odločitev tujega lastnika v Sloveniji in doživela je velik medijski in tudi siceršnji zelo pozitiven družbeni odziv. Ta izjemna kulturna gesta lastnika je veliko darilo Republiki Sloveniji in plemenito dejanje, ki presega nacionalne, tržne in osebne interese. Redko se zgodi, da gospodarski sektor nameni večja direktna sredstva ali vrednost v naravi za družbeno koristen namen, brez iskanja lastnega dobička. Kot je to za slovenski prostor običajno, pa so se tudi v tem primeru po (in tudi tik pred) prenosu lastništva pojavili "jastrebi", posamezniki z lokalnega in širšega političnega prizorišča, ki so v prenosu videli priložnost za lastno promocijo in interese, njihovo orodje pa je bilo (in delno še vedno je) širjenje neresnic in izsiljevanje DOPPS-a. V vseh primerih smo na napade argumentirano odgovorili in jih odbili, kar nam ni bilo težko, in to lahko tudi kadarkoli ponovimo, saj so dejstva transparentnosti postopka prenosa in vseh dogovorov, javnosti našega delovanja in zastopanju javnega interesa narave na naši strani. Na območju bazenov vzpostavljamo naravni rezervat, odprt za javnost. Naše delo je trenutno usmerjeno v in-

1: Močvirski martinec (*Tringa glareola*) je najštevilčnejši seleči se pobreznik na območju - v posameznem dnevu se tukaj ustavi čez tisoč osebkov. foto: Davorin Tome

2

2: Bazeni nekdanje Tovarne sladkorja v Ormožu so v neposredni bližini Ormoškega jezera, čez katero poteka meja med Slovenijo in Hrvaško
foto: Damijan Denac

3: Dogodka ob prenosu lastništva bazenov na DOPPS se je udeležil tudi visoki gost, njegova ekscelencija veleposlanik Kraljevine Nizozemske Johannes Douma (za katedrom). Sedijo prof. dr. Tamara Lah Turnšek, direktorica NIB, Hans Hogeweg, komercialni direktor COSUN, Jurij Dogša, direktor TSO, Rudolf Tekavčič, predsednik DOPPS, in Mladen Berginc, MOP.
foto: Tomaž Mihelič

3

tenzivno pridobivanje sredstev za začetek upravljanja – vzpostavitev novega dotoka vode v bazene, saj vode iz tovarne ni več, in začetek upravljanja življenjskih prostorov s pašo – in interventno upravljanje – preprečevanje zaraščanja z mulčanjem in košnjo, postavitev opozorilnih tabel, sodelovanje z lokalnimi partnerji. Lani smo prijavi večji projekt na razpis za evropska sredstva, v okviru katerega nameravamo urediti nov dotok vode, vzpostaviti upravljanje z življenjskimi okolji in postaviti osnovno infrastrukturo za obiskovalce. Rezultate nestrpno pričakujemo v začetku naslednjega leta.

Ornitološki pomen območja

Bazeni so pomemben del mokrišč v sklopu rečnega ekosistema Drave in so vključeni v Posebno območje varstva (SPA) Drava (dalje SPA Drava) na podlagi Direktive EU o pticah. Ornitološke raziskave v minulih 30 letih izpričujejo velik pomen območja bazenov za ptice. Tukaj je bilo zabeleženo gnezdenje najmanj 29 vrst vodnih ptic. Med temi jih je devet vrst uvrščenih v Prilogo I Direktive o pticah, za 14 vrst pa je bilo opredeljeno območje SPA Drava (kvalifikacijske vrste). Med vrstami, za katere je bilo opredeljeno SPA Drava, na območju bazenov v pomembnem številu gnezdiijo še štiri vrste iz reda pevcev (Passeriformes), tako da je skupno število teh vrst 18. Vsaj štiri vrste na SPA Drava ne gnezdiijo nikjer drugje; čapljica (*Ixobrychus minutus*), grahasta tukulica (*Porzana porzana*), mala tukulica (*P. parva*) in trstni cvrčalec (*Locustella luscinioides*). Nikjer drugje na SPA Drava ne gnezdiita tudi dve drugi vrsti, uvrščeni v Prilogo I Direktive o pticah, kostanjevka (*Aythya nyroca*) in polojnik (*Himantopus himantopus*). Gnezdenje kostanjevke je velikega pomena, saj gre za vrsto globalne varstvene pozornosti.

Bazeni so eno izmed dveh gnezdišč navadne čigre (*Sterna hirundo*) in rečnega galeba (*Larus ridibundus*) na SPA Drava. Odstotek gnezdečih parov navadnih čiger tukaj dosega 50-75 % celotne populacije območja SPA, v večini let pa tudi približno polovico celotne slovenske gnezdeče populacije. Polojnik gnezdi razen v bazenih TSO v Sloveniji redno le še v Sečoveljskih solinah. V TSO

gnezdi nekaj izjemno redkih slovenskih gnezdičk, kot so polojnik, črnovrati ponirek (*Podiceps nigricollis*), konopnica (*Anas strepera*) in rdečenogi martinček (*Tringa totanus*). Poleg gnezdičk so bazeni izjemnega pomena za dve vrsti, ki tu ne gnezdiita, vendar sta navedeni med vrstami, za katere je bilo opredeljeno SPA Drava: močvirski martinček (*Tringa glareola*) in togotnik (*Philomachus pugnax*). Obe vrsti se nikjer drugje na SPA Drava ne pojavljata v primerljivem številu. Za močvirskega martinca so bazeni tudi najpomembnejše območje v Sloveniji. Razen tega so bazeni verjetno najpomembnejše počivališče za seleče se pobreznike (Charadriiformes) v Sloveniji sploh. V času selitve se redno pojavlja 30 vrst, njihovo skupno število pa doseže več (deset)tisoč ptic.

Dodaten ornitološki pomen daje območju bazenov poplavni gozd v neposredni okolici, kjer se redno zadržujeta belorepec (*Haliaeetus albicilla*) in črna štorčija (*Ciconia nigra*), ki gnezdiita v bližnji okolici, ter nekateri v Sloveniji ogroženi gnezdički, na primer sršenar (*Pernis apivorus*), belovrati muhar (*Ficedula albicollis*) in plašica (*Remiz pendulinus*).

Mednarodni vidik reforme sladkornega sektorja

Dne 24. novembra 2005 je bila po dolgotrajnih pogajanjih sprejeta reforma sladkornega sektorja v EU. Sprejet je bil nov tržni red, ki je zelo močno vplival na pridelovanje sladkorne pese in proizvodnjo sladkorja v EU in tako tudi v Sloveniji. Cilj je bil zmanjšanje proizvodnje sladkorja v EU za šest milijonov ton, zmanjšanje izvoza sladkorja in sprostitve prostora za uvoz iz manj razvitih držav. V okviru reforme, ki se je začela leta 2006 in bo končana letos, je EU zmanjšala proizvodnjo sladkorja za 35 %. Evropska komisija je mnenja, da je bila z 96,6-odstotnim dosegom zastavljenih ciljev reforma uspešna. Od sezone 2005/06 do 2010/11 je bilo v okviru reforme zaprtih 80 tovarn od skupno 183, kar je pomenilo izgubo 20.000 neposrednih delovnih mest, skupaj s posrednimi pa 120.000 delovnih mest. Pet držav je povsem prenehalo s proizvodnjo sladkorja – Bolgarija, Irska, Latvija, Portugalska in Slovenija. Reforma je drastično spremenila razmerja na evropskem

4

trgu sladkorja. Medtem ko je bila EU pred reformo izvoznica sladkorja, je sedaj postala uvoznica. Trg je liberaliziran, uvoz se je z dveh milijonov ton leta 2005 povečal na 3,1 v letu 2010, gre za uvoz iz t.i. držav ACP (African, Caribbean and Pacific countries - Afriške, Karibske in Pacifiške države) in manj razvitih držav (LDC Least Developed Countries). V zadnjem času se je pritisk uvoza sladkorja v EU še povečal, nadaljevanje tega trenda pa lahko povsem poruši viabilnost preostale proizvodnje sladkorja v EU. Vsak dodaten uvoz namreč pomeni vpliv na domače proizvodne kapacitete. Zmanjšanje proizvodne kvote za približno 100.000 ton pomeni v povprečju zaprtje ene tovarne. Reforma sektorja sladkorja je bila politična odločitev med državami članicami EU, namenjena podpori globalizacije. Žal je Slovenija kot relativno majhna proizvajalka v okviru te reforme plačala visok davek. Reforma sladkornega sektorja pa ima mnogo širši »globalizacijski« davek – je namreč neposredna podpora največji grožnji biodiverziteti na svetu, to je izsekavanje pragozdov, ki se je posebej v Braziliji dodatno razmahnilo zaradi te reforme. Da ne govorimo o delovnih in socialnih razmerah tamkajšnjih delavcev oz. otrok, ki množično delajo na plantažah.

Naravni rezervat

Decembra 2009 smo na Ministrstvo za okolje in prostor oddali vlogo za razglasitev območja bazenov za naravni rezervat. Bazeni so mokrišče izjemnega nacionalnega in mednarodnega pomena za številne varstveno pomembne vrste ptic. Hkrati so pomemben del SPA Drava, opredeljenega na podlagi Direktive EU o pticah. Z aktivnim upravljanjem je mogoče razmere za gnezdenje ptic izboljšati in v kombinaciji s postavitvijo ustrezne varstvene in usmerjevalne infrastrukture prihodnji rezervat razvijati v naravovarstveno in izobraževalno središče regionalnega pomena. Glavni varstveni cilji rezervata bodo (1) varstvo populacij ogroženih in varstveno pomembnih vrst (vodnih) ptic z upravljanjem, (2) uresničevanje ukrepov za izboljšanje in oblikovanje življenjskih prostorov za (vodne) ptice in (3) ohranitev populacij drugih ogroženih in mednarodno varovanih rastlinskih in živalskih vrst. ●

Kratka zgodovina TSO

1977 - V okviru takratnega združenja SLOVIN se je pričela graditev tovarne. Financiranje se je zagotavljalo iz fonda, v katerega se je stekal tako imenovani »sladkorni dinar«. To so bila sredstva iz domačih in tujih kreditov ter prispevkov, ki jih je združilo 129 domačih podjetij. Graditev je prevzelo zahodnonemško podjetje BMA iz Braunschweiga. Poleg nosilca izgradnje je v njej sodelovalo tudi veliko število podjetij, pretežno iz Slovenije, a tudi drugih republik tedanje skupne države.

1979 - Graditev tovarne uspešno zaključena.

1980 - Prva predelava (kampanja) sladkorne pese.

1989 - Odplačilo vseh domačih in tujih kreditov za graditev tovarne.

1994 - Začetek procesa lastninskega preoblikovanja tovarne v delniško družbo.

1996 - Uvrstitev delnic Tovarne sladkorja d.d. na Ljubljansko borzo.

1997 - Velike spremembe lastniške strukture. Nakup večinskega deleža Tovarne sladkorja d.d. nizozemske korporacije CO-SUN iz Brede.

2006 - S tržnim letom 2006/2007 se je zaključila uspešna proizvodnja sladkorja v Sloveniji zaradi močno poslabšanih razmer gospodarjenja, ki jih je določila evropska politika. Te veliko slabše razmere so posledica globalizacijskih vplivov in odločitve EU. Po številnih pogovorih s pridelovalci sladkorne pese, predstavniki države, zaposlenimi in delničarji so le-ti sprejeli na junijski skupščini sklep, da v tržnem letu 2007/2008 prenehajo s proizvodnjo sladkorja, oddajo celotno kvoto in se vključijo v uporabo pomoči za prestrukturiranje, skladno z uredbami EU.

4: V bazenih gnezdi do tretjina slovenske populacije polojnika (*Himantopus himantopus*).
foto: Davorin Tome

VIRI

DENAC, D. (2002): Common Tern *Sterna hirundo* breeding population: development and nature conservation management results at the Ormož wastewater basins between 1992 and 2002 (NE Slovenia). – *Acrocephalus* 23(115): 163-168.

DENAC, D. (2002): Proizvodnja sladkorja v sožitju s pticami. – *Svet ptic* 8(2): 17.

KOCIPER, A. (2010): Ormoške lagune v lasti naravovarstvenikov. – *Nedelo*, 7.3.2010

MEDVED, A. (2010): Družbena odgovornost podjetij do ptic ni več tabu. – *Svet ptic* 16(4): 18-19.

www.eurosugar.org
www.tso.si